

Estetiska – Filosofiska Fakulteten

Estetiskt Lärande

Robin Schwartz

Krishantering i grundskolan

- vid dödsfall

Crisis Management in Primary school

- In case of death

Examensarbete 15 högskolepoäng

Läraryrket

Datum: 2010-01-21
Handledare: Torsten Rönnerstrand
Examinator: Adrian Velicu

Abstract

The purpose of this study is to examine whether the primary school (grade 1-6) has an elaborated emergency plan in case of death, along with whether the teachers have any knowledge concerning this type of crisis management. This study examines four different interviews of teachers' experiences of two schools in different regions. The results turned out to be alarming. In one case there was an emergency plan, but out of date, and in the other case there was none. All four teachers, however, were calm and felt a confident support towards the management. The theoretical part of this study shows that support from the management is not enough for an efficient management plan. The quicker an emergency plan can be put into action, the less distress will the children experience. With an emergency plan the teachers and personnel will be able to act quickly, restore order and achieve a general view that will allow them to plan ahead.

Keywords: In case of death, emergency plan, crisis management, distress.

Sammanfattning

Syftet med den här studien är att se om grundskolans tidigare år har en utarbetad krishanteringsplan på skolorna gällande dödsfall och om lärarna har någon kunskap om krishantering. Den här undersökningen är baserad på fyra intervjuer av lärares erfarenheter på två skolor i olika kommuner. Resultatet visade sig vara oroväckande. I ena fallet hade de en krishanteringsplan men den var inte uppdaterad och i andra fallet hittade de ingen. Alla fyra lärarna kände sig ändå lugna eftersom de kunde ringa rektorn och känna stöd.

Den teoretiska delen i arbetet visar att det är mer än bara stöd från rektorn som behövs vid en bra krishantering. Ju tidigare en riktig krishantering sätts in desto lättare är det att bearbeta sorg för barn. Krishanteringsplanen gör att det går snabbt att skapa ordning efter ett dödsfall och personalen vet hur de ska agera, man får en överblick och kan planera framåt.

Nyckelord: dödsfall, krishantering, krishanteringsplan och sorg.

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte	3
1.3 Frågeställning	3
2. Metod	3
3. Litteratur/Material	5
4. Undersökning av Skola A	8
4.1 Intervju av lärare 1A	8
4.2 Intervju av lärare 2A	10
4.3 Resultat av intervjuer 1 & 2A	11
5. Undersökning av skola B	12
5.1 Intervju av lärare 1B	12
5.2 Intervju av lärare 2B	13
5.3 Resultat av intervjuer 1 & 2B	14
6. Jämförelse av skolorna A & B	15
7. Diskussion av resultatet	16
8. Avslutning	18
9. Referenser	19

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det händer alla andra, inte mig. När vi är unga har vi ofta uppfattningen av att det värsta aldrig drabbar en själv. Så kände jag fram till våren 2007, min morfar hade varit sjuk en längre tid och somnade in på Skövdes sjukhus. Jag blev rejält omskakad trots att det var ganska väntat. Inte lång tid därefter får jag reda på att en granne till mig har gått bort när han var på resa i Asien. Han var bara 28 år och jag var med på begravningen.

Under hösten 2008 somnade min gammelmorfar in i sitt hem i Karlskoga. Ungefär samtidigt blir en av mina närmsta vänner bara sämre och sämre i sin cancer och runt nyår 2008 somnade han in efter ett hårt kämpande mot sin cancer. Han var lika gammal som jag. Vi hade känt varandra länge; vi gick i samma klass i gymnasiet och vi flyttade upp till Karlstad tillsammans. Nu var han borta. Det går inte en dag utan att jag tänker på honom. Nu har jag varit med om riktig sorg, känt i hela kroppen hur påverkad man blir, hur dåligt man kan må och hur viktigt det är att omgivningen förstår. Jag har märkt att jag ibland mått bättre när jag varit tillsammans med vänner som inte ryggat för att prata om det jobbiga, att vi tillsammans kunnat minnas allt det vi upplevt tillsammans har underlättat. Detta tror jag ligger till grund av varför jag har valt att skriva detta arbete och göra denna undersökning. Förr eller senare blir vi drabbade. Det är så livet ser ut. Sorgen kan drabba en privat men då och då kan den också bli ”offentlig”, ett barn kan dö i den klass/barngrupp där jag arbetar. Bara under senare år har det hänt några riktiga katastrofer, även i vårt välordnade land.

Oktober 1998 i Göteborg, över 100 ungdomar är uppklädda, dansar och är glada. På bara någon minut är lokalen rökfylld och övertänd. Alla drabbas av panik och försöker ta sig ut genom en dörröppning på 1,5 meter. 63 ungdomar omkommer och flera skadas. I december 2005 drabbas Asiens kust av en tsunami som inte lämnar någon oberörd. I Sverige blir flera skolbänkar tomma och ännu fler mister sina bästa vänner. Även utan sådana här katastrofer händer det då och då att barn dör.

Då jag snart är färdig pedagog inser jag att det faktiskt kan vara jag som ska vara den där trygga personen som ledsna klasskamrater ska kunna känna stöd hos. Klarar jag det? Vad och hur gör man?

1.2 Syfte

Jag vill ta reda på om skolor på låg- och mellanstadiet har utarbetade krisplaner vid dödsfall. Om de har det, vet lärarna om krisplanerna och vad krisplanerna innehåller? Detta är ett viktigt område för att hjälpa och stötta barn i sorg. Förhoppningsvis kommer skolorna att tycka det är intressant och ha det i åtanke framöver. Jag vill väcka deras tankar, tända ett ljus och på köpet förhoppningsvis bli mer förberedd själv.

1.3 Frågeställning

- Har grundskolans tidigare år utarbetade handlingsplaner för krishantering vid dödsfall?
- Vet lärarna vad de ska göra?

2. Metod

För att kunna utföra undersökningen har jag valt ut två kommuner. Kommunerna är olika stora och i varje kommun har jag valt ut en skola. Jag tänkte att det kunde vara intressant att se om det är någon skillnad på hur man handhar krishantering, beroende på kommunens storlek. Den ena grundskolan kommer från en mellanstor stad medan den andra skolan kommer från en lite mindre stad. Båda skolorna är mycket populära, det är skolor som inte har några problem med att få nya elever varje år och båda skolorna är kommunala. Till en början var det tänkt att jag skulle hinna undersöka fler kommuner och grundskolor. Tyvärr har den här undersökningen en tidsplan och jag insåg ganska snart att tiden inte skulle räcka till. Efter valet av grundskolor frågade jag två lågstadielärare på respektive skola om de kunde ställa upp för intervjuer. Från början hade jag tänkt fråga fler lågstadielärare, men även det fick jag ändra på eftersom tiden var knapp. Som datainsamlingsmetod valdes intervju då detta kändes mest relevant. Där sitter man öga mot öga med den intervjuade och ställer frågor som sedan direkt kan följas upp med en följdfråga beroende på vilket svar läraren avger. Det blir helt enkelt mer information och inte endast muntlig information utan även kroppslig.

Målet med intervjufrågorna var att få ut så mycket som möjligt med så få frågor som möjligt. Från mina tidigare intervjuerfarenheter vet jag att risken finns att om

det blir för många frågor blir det lätt rörigt och svårt att bearbeta frågorna. Att få det så konkret och enkelt som möjligt gör det både lättare för intervjuaren och den intervjuade. Intervjun består av tre grundfrågor som berör krishanteringsämnet samt två övriga frågor. Utifrån grundfrågorna tillkommer det följdfrågor för att få ut mer av intervjun. T.ex. om de svarar nej eller ja på en fråga finns det en följdfråga.

Upplägget på intervjun:

- Sekretess – förklarar att inga namn kommer att nämnas, ej heller att inspelningen kommer att spelas upp för någon annan samt att den endast kommer att användas för undersökningen.
- Presentation av undersökningen – frågeställningen och undersökningens syfte.
- *Hur länge har du jobbat?* – En övrig fråga. Dock en mycket viktig fråga för att kunna ställa sista frågan.
- **Har du någon utbildning i krishantering?**
Om ja – vad var det för utbildning? Genom skolan (utbildningen), genom studiedagar, föredrag, någon i kollegiet, rektorn eller annan utbildning?
Om nej – Tror du att du skulle behöva det?
- **Vet du om det finns någon beredskapsplan för krishantering på skolan, just kring dödsfall?**
Om ja – vet du var den finns, vad den innehåller, vem som gör vad?
Om nej – tror du att det skulle vara bra eller tror du att man fixar det allt eftersom något händer?
- **Har du varit med om någon elev som gått bort i en klass/på skolan?**
Om ja – hur gjorde ni? Vem gjorde vad? Kändes det som om du hade tillräklig beredskap för det som skedde?
Om nej – känns det som om du vet vad du ska göra om något skulle hända nu?
Om du blir uppringd ikväll av en förälder eller rektor som berättar att en elev gått bort. Vet du vad du ska göra då inför morgondagen i klassen?
- *Märker du någon skillnad från förr och idag när det gäller krishantering?* – den andra övriga frågan, beroende på hur första frågan besvaras.

3. Litteratur/Material

En kris är något som man behöver hjälp för att komma ur. Kris är oftast inte något som du själv kan klara upp. Det är som om du har fastnat i en hiss och endast kan komma ut om du ringer jousen. En kris kan uppstå genom många olika händelser, speciellt för ett barn. Det kan vara allt från ett husdjur som har dött, att man måste flytta (fly), mamma och pappa som ska skiljas eller en släkting/vän som dött. En definition av just kris kring barn kan förklaras på följande sätt:

Kris är en händelse som överväldigar barnet eftersom inlärd bemästringsstrategier inte fungerar där och då eller därför att barnet ännu inte har lärt sig adekvata bemästringsstrategier. Därav även behovet av krishjälpsom innebär att ge stöd och planer för bearbetning och lärande.

(Raundalen M, Schultz J-H, Krispedagogik – hjälp till barn och unga i kris, 2007, Sid. 16.)

När det gäller litteratur kring krishantering finns det gott om böcker och hemsidor. Norge ligger långt före Sverige inom krishantering och en av de största författarna kring just krishantering är norske Atle Dyregrov, en psykolog med stora erfarenheter utav krispsykologi. Även Magne Raundalen, psykolog kring krispsykologi, har en stor betydelse när det gäller upprättande av krishanteringsplaner. Dessa två norska ”gurus” har skrivit flera böcker, både var för sig och tillsammans. En av böckerna och den senaste boken heter *Krispedagogik – hjälp till barn och unga i kris* och är skriven av Magne Raundalen och Jon-Håkon Schultz, 2007. Jämfört med andra tidigare skrivna böcker tar denna också upp krisen kring tsunamin i Asien, samt kriget i Irak. Under kapitlet ”Skolans krisberedskap” får läsaren råd i hur man kan bygga upp en krishanteringsplan, vad du ska tänka på. Även hur du ska bemöta media om det skulle inträffa en kris. Utifrån boken *Krispedagogik – hjälp till barn och unga i kris* följer här en anvisning av vad en krishanteringsplan bör innehålla:

- Skolans akutberedskap, larm- och evakueringsprocedurer
- Fördelning av ansvar och uppgifter bland personalen
- Agerande på skol-, klass-, elev- och medarbetarnivå
- Rutiner för bearbetning och uppföljning av akuta händelser för både elever och anställda.

- Krishantering på tre nivåer: omedelbara insatser, åtgärder under den närmaste tiden och en mer långsiktig uppföljning.
- Procedurer för att skaffa extern hjälp samt uppdaterade listor över aktuella samarbetspartner.
- Riktlinjer för informationen till inblandade parter, anhöriga och media.
- Aktuella adress- och telefonlistor över alla elever, vårdnadshavare och anställda.
- Rutiner för uppdatering och kvalitetssäkring av beredskapsplanen genom utvärdering liksom rutiner för övning.
- Strategier för att göra planens innehåll känt för anställda.

(Raundalen M, Schultz J-H, Krispedagogik – hjälp till barn och unga i kris, 2007, Sid. 227-228.)

Efter Backabranden där 63 ungdomar miste livet fick skolverket i uppdrag av regeringen att utreda hur skolorna hade hanterat krisen. Det blev en positiv rapport och visade på att skolorna hade en nyckelroll i sorgearbetet. Skolan stod för vardag, kontinuitet och trygghet. Rapporten visade också att det sedan tidigare fanns krisplaner och att de hade varit till stor hjälp. Skolverket har därefter givit ut boken *Beredd på det ofattbara* med råd och hjälp för att upprätta aktuella krisplaner på alla skolor i Sverige. Boken innehåller även intervjuer med pedagoger som varit med om att barn dött. I *Beredd på det ofattbara* får man förståelse för hur viktigt det är att skolans personal tillsammans gör en egen krisplan. Arbetet med planen måste vara förankrat i den egna skolan. Planen bör vara kortfattad och lättläst och innehålla checklistor som hjälper personalen med att komma igång med den. Krisplanen måste ständigt uppdateras och vara aktuell.

Hur viktigt det är att ha en fungerande krisplan tas även upp i boken *Sorg och omsorg* (1995) av Atle Dyregrov och Magne Raundalen. Ett kapitel handlar helt om hur man gör en fungerande beredskapsplan för skolan, ”det är för sent att börja göra en plan när händelsen redan är ett faktum” (sid. 122). I boken finns detaljerade exempel på händelser som är till stöd vid olika sorters kriser. Allt från vilken sorts händelse, vad som händer under de närmaste dagarna samt uppföljning på längre sikt. Som stöd till mitt arbete finns det ett kapitel där de tar upp ”en elev avlider hastigt” eller ”dödsfall eller en allvarlig skada sker utanför skolan”. Boken innehåller en omedelbar aktivitetsplan med punktade listor på vad som ska göras, vem som gör vad osv. Även vad som rent praktiskt ska göras följande dagar, nästan som en katastrofens uppslagsbok.

Varför ska skolan ha en krishanteringsplan? Sorg kan yttras på flera olika sätt. Enligt skriften *Beredd på det ofattbara* skriver de att vuxnas och barns sorgreaktioner

liknar varandra, men att det finns olikheter. Enligt dem innebär en förlust för ett barn ett större hot. Barnet är betydligt mer beroende av sin omgivning. Ett barn kan bli ängsligt för att de tror att något mer ska hända deras nära eller dem själva. Barn kan även tro att deras känslor är onormala pga. att de fortfarande är ovana med sina känslor. Detta tar även boken *Krispedagogik* upp där de nämner att barnen kan gå in och ut ur sin sorg, att de i ena stunden kan leka och ha kul men att i andra stunden kan de bli ledsna. Detta kan medföra att barnen får dåligt samvete (*Krispedagogik*, sid. 235.) Det står även i skriften *Beredd på det ofattbara* att alla barn inte visar vad de egentligen känner. ”En del kan bli slutna och undviker kontakt med familj och vänner. Andra uppträder som om inget har hänt.” (*”Beredd på det ofattbara”* Skolverket, 2000, Sid 24-25.)

Eftersom skolan står för kontinuitet och vardag är det bra om de hjälper till kring barns bearbetning av sorg. Både i *Sorg och omsorg* (Sid. 76-82) och *Krispedagogik* (Sid. 233-235) tas det upp hur viktigt det är att man så fort som möjligt börjar bearbeta dödsfallet tillsammans i klassen.

I båda böckerna framhåller man fördelarna med att ha ett klass-samtal. Man ska, om det är möjligt, samla klassen dagen efter dödsfallet och samtalet ska innehålla sex punkter;

- En introduktion där läraren förklarar att när sånt här händer är det bra att prata med varandra, att man kan reagera på olika sätt och att det är naturligt.
- Faktadelen, alla får berätta vad de hört, vad de vet osv. I en klass kan det vara en enorm spridning på vad de vet. Här kan man reda ut missförstånd och se till att inte felaktiga rykten sprids. (Här kan man även bjuda in någon som har mer fakta i dödsfallet, polis, ambulanspersonal osv.) Barn är ofta i behov av konkret information.
- Tankar. Om barn får förmedla sina tankar kring dödsfallet hjälper det till att dämpa den chock de kanske fått, upplevelsen kan förlora något av sin kraft. Det är bra att sätta ord på intryck och reaktioner. Eleverna inser att det finns fler som känner som de.
- Reaktioner. Berätta för varandra hur man reagerat sedan man fått reda på vad som hänt. I den här fasen kan man låta yngre barn rita teckningar, de får själva

bestämna vad de ska rita och man kan sedan hjälpa dem att sätta ord på hur de känner.

Det är tanke- och reaktionsdelen som får ta längst tid och det är meningen.

- Informationsfasen. Här sammanfattar läraren elevernas tankar och reaktioner. Visar på likheter i reaktioner och kan också berätta om att många olika reaktioner (t.ex. rädsla, skuld känslor och vrede) är fullt normalt. Kan man förklara att det som kan verka onormalt är normalt kan många kanske slippa onödig ångest. Det är bra att uppmana eleverna att skriva ner sina känslor, att uttrycka sina känslor är bra för hälsan efter en kris.
- Sammanfattning. En fas där man pratar om vad man kommit fram till och vad man pratat om under samtalet. Här kan man ta upp vilken roll klassen ska ha på begravningen och om man ska ha fler klass-samtal.

4. Undersökning av Skola A

En populär grundskola i en större kommun där det går runt 300 elever. På deras hemsida kommer man åt styrdokumentet och krishanteringsplanen mycket enkelt. De har en välformulerad krisplan där de tar upp det mest tänkbara händelserna, dödsfall på skolan, dödsfall utanför skolan, sjukdom, osv. Mycket är hämtat och taget utifrån Atle Dyregrovs råd. (*Sorg och omsorg 1995*) Skolan har även en krisgrupp som kopplas in om något skulle inträffa. I krisgruppen ingår rektor, skolsköterska, fritidspedagog och lärare. Kommer man inte åt ordinarie rektor finns det minst tre andra rektorer att ringa.

4.1 Intervju av lärare 1A

Intervjun gick på ungefär 15 minuter. Följande svar på intervjufrågorna är redigerade och nerkortade, det mest relevanta i svaren är med för att göra det så lätt som möjligt att läsa och följa med.

Hur länge har du jobbat?

”Sedan 94, alltså i 15 år”

Har du någon utbildning i krishantering?

”Skolan har haft studiedagar med föredrag kring krishantering. Detta kan ha varit för fyra till fem år sedan.”

Vet du om det finns någon beredskapsplan för krishantering på skolan, just kring dödsfall?

”Ja, det finns det.” *Läraren hämtar en pärm med styrdokument och slår upp. Tyvärr finns inte krishanteringsplanen i pärmen.*

”Den ska finnas här, har säkert lånat ut den eller något. Tur att du kom så jag fick reda på det. Jag vet att det även finns en krisgrupp på skolan som sköter det mesta om det skulle uppstå en kris.” (Nämner några lärare)

Har du varit med om något barn eller lärare som dött i en klass eller på skolan?

”Nej, jag har inte varit med om något barn som dött, dock har jag varit med om lärare som gått bort.”

Hur gick ni tillväga då?

”Det hände på ett sommarlov, en lärare som tog självmord. Krisgruppen med rektorn ordnade flera minnesstunder och olika stöd för att hjälpa oss. Vi blev jättebra omhändertagna.”

Hur blev det för eleverna? Hade ni minnesstund åt dem med?

”Nej, det togs inte upp något. I och med att det hände på ett sommarlov blev barnen inte lika berörda. Läraren som gick bort var specialpedagog och var inte klassföreståndare för någon klass. Barnen sa inget så vi fortsatte som vanligt.”

Om det skulle hända något idag, att du blir uppringd av en förälder som berättar att ett barn har dött. Vet du vad du skulle göra då?

”Jag skulle ringa rektorn på direkten så skulle han få hjälpa mig. Jag själv vet nog inte så mycket vad jag skulle göra.”

Märker du någon skillnad från förr och idag när det gäller krishantering? Tror du det har blivit någon förändring?

”Ja, det tror jag verkligen! På skolan jag jobbade på för 15 år sedan så fanns det knappt några dokument, bara läroplanen och en mobbningsplan. Det kan ju dock bara ha varit den skolan. Men ja, jag tror det har förändrats mycket.”

4.2 Intervju av lärare 2A

Intervjun tog ungefär 20 – 30 min. Även dessa svar på intervjufrågorna är redigerade och nerkortade. Endast det mest relevanta för undersökningen är med så att det ska vara lätt att följa med i texten.

Hur länge har du jobbat?

”Jag har jobbat som fritidspedagog sedan 1972, på denna skola har jag jobbat sedan -88.”

Har du någon utbildning i krishantering?

”Ja, vi har gått kurser, fast det var länge sedan. Vi hade en präst från Akademiska Sjukhuset i Uppsala som föreläste. Han var just inriktad på att ta hand om människor som mist anhöriga i cancer. Han har även hjälpt mig när jag förlorat anhöriga.”

Vet du om det finns någon beredskapsplan för krishantering på skolan, just kring dödsfall?

”Ja, jag är ju med i krisgruppen. Där har vi gjort en krishanteringsplan ifall något skulle inträffa”. *Går iväg för att hämta krisplanen.*

”Den är ju rätt gammal (2007), det är vissa personer här som inte är med i krisgruppen längre. Skolsköterskan har ju t.ex. slutat. Det ska jag komma ihåg och ta upp med rektorn.”

Hur gick ni tillväga när ni gjorde krishanteringsplanen?

”Rektorn samlade oss i krisgruppen. Så reste vi iväg till Sunne där vi jämförde andra krisplaner, från andra skolor, som rektorn hade samlat. Vi undersökte även mycket litteratur, jag kan visa dig några böcker sen. Sedan satte vi ihop en plan utifrån all information”.

Har du varit med om något barn eller lärare som dött i en klass eller på skolan?

”Jag har inte varit med om något barn som dött, dock lärare. Ett självmord samt en som gick bort på semestern. Den som begick självmord gjorde det ungefär veckan efter skolavslutningen förra sommaren, det var flera privata faktorer som utlöste det.

Hur gick ni tillväga då?

”Jo, då samlades vi i krisgruppen och det blev ett möte i personalrummet. Först kontaktades alla genom sms och telefonsamtal. Rektorn var på väg till Uppsala för att åka till USA för att träffa sin dotter så han satt i bilen när jag ringde honom och förklarade vad som hänt. Han sa att han skulle ringa upp så fort han kom till Uppsala. Han skötte det

jättesmidigt. Det ordnades flera minnesstunder, POSOM-gruppen kontaktades (Psykiskt Och Socialt OMhändertagande). All personal fick tillgång till samtal om det behövdes. Jag själv släppte ut allt när jag kom hem. ”

Hur blev det för eleverna? Tog ni upp något med dem?

”Det var många elever som blev inblandade för att läraren var specialpedagog. Men att det inträffade på sommaren blev det inte så uppmärksammat i klasserna och det var inget prat om det i skolan. Skulle det ha kommit upp så skulle vi säkert ha haft en minnesstund åt alla. Läraren som gick bort på semestern var, eller skulle bli klasslärare för en klass. Läraren hade besökt klassen flera gånger så de visste vem läraren var, så de hade en minnesstund i den klassen”.

Märker du någon skillnad från förr och idag när det gäller krishantering? Tror du det har blivit någon förändring?

”Ja! Det fanns knappt några planer alls när jag började. Förutom läroplanerna fanns det några planer mot mobbning. Utvecklingen har gått framåt och det verkar vara mer viktigt nu än för 30 år sedan. Norge har utvecklats mer än vad Sverige har när det gäller krishantering, så mycket litteratur och kunskap kommer därifrån”.

4.3 Resultat av intervjuer 1 & 2A

Utifrån första frågan kan vi redan här se vilken som antagligen är mest erfaren.

Lärare 1a har endast arbetet i 15 år och lärare 2a har arbetet i ungefär 37 år.

Båda har fått utbildning kring krishantering, dock sviktat det ”när”, då ena säger att det var längesedan och den andra säger att det var 4-5 år sedan. Men det kan även handla om att de uppfattar ”längesedan” på olika sätt.

Lärare 1a känner till krisgruppen samt krishanteringsplanen och ska ha den i en pärm i sitt klassrum. Lärare 2a har varit med och skapat krishanteringsplanen tillsammans med resterande deltagare i krisgruppen. Krishanteringsplanen verkar inte stämma när det gäller krisgruppens personal och den behöver uppdateras, enligt lärare 2a.

Lärarna har aldrig varit med om något barn som gått bort i klassen dock lärare och nämner samma lärare, vilket borde vara självklart eftersom de arbetar på samma skola.

Lärare 1a verkar ha blivit bra omhändertagen när det gällde krishanteringen kring lärarna som gått bort. Då lärare 2a var med i krisgruppen så verkade det på dem som att det sköttes bra, ingen blev bortglömd och det var flera minnesstunder för de som behövde.

Dock ingen för eleverna. Lägg märket till att lärare 2a inte fick samma fråga som lärare 1a, detta pga. att lärare 2a är med i krisgruppen och vet vad som ska göras vid en kris. Lärare 1a och lärare 2a är mycket beroende av sin rektor när det gäller krishantering, speciellt lärare 1a. Lärare 2a som är med i krisgruppen har ett bra samarbete med rektorn. Båda lärarna är överens om att utvecklingen går framåt när det gäller krishantering. De har båda sett utvecklingen och anser att den är positiv, man är idag mer förberedd.

5. Undersökning av skola B

En populär grundskola i en mindre kommun. Det går runt 400 elever på skolan. Ingen krishanteringsplan på skolans hemsida. Skolan är dock (enligt hemsidan) knuten till en stödenhet som innefattar både psykolog och kurator som kan ge stöd på individ- och klassnivå. Det står ingenting om att det skulle gälla speciell kris vid dödsfall utan nämns mer kring allmänna problem som mobbning och problem med grupper.

5.1 Intervju av lärare 1B

Intervjun gick på ungefär 10-15 min. Texten är som föregående intervjuer nerkortad för att göra det lätt att följa med.

Hur länge har du jobbat?

”Jag har jobbat i elva år på den här skolan och trivs jättebra”.

Har du någon utbildning i krishantering?

”Nej, jag har ingen formell utbildning. Varken från lärareutbildningen eller skolan”.

Skulle du behöva det?

”Ja, den dag det händer något skulle det vara ett bra stöd. Det skulle behövas bättre beredskap inom t.ex. sorg, det kan vara allt från ett marsvin som dött eller en anhörig... och detta kan dyka upp flera år efter incidenten. Så det skulle absolut behövas”.

Vet du om det finns någon beredskapsplan för krishantering på skolan, just kring dödsfall?

”Ja, det finns en beredskapsplan. Tyvärr har jag den inte klart i mitt huvud. Men jag skulle allt kunna få fram den inom en halvtimme. Vi, personalen, på skolan har kommit fram till den gemensamt”.

Har du varit med om något barn eller lärare som dött i en klass eller på skolan?

”Ja, en elev precis när jag började jobba här för elva år sedan. Dock hade jag bara arbetat här i en vecka så jag blev inte så inblandad”.

Känns det som om du vet vad du ska göra om något skulle hända nu? Om en förälder t.ex. skulle ringa ikväll och säga att ett barn i klassen gått bort, vet du vad du ska göra då inför morgondagen i klassen?

”Vet inte exakt vad jag ska göra men ja, jag skulle klara det. Jag har en lätthanterlig klass. De litar på mig och jag litar på dem. Så det skulle inte bli några problem. Rektorn skulle jag ringa förstås.”.

Märker du någon skillnad från förr och idag när det gäller krishantering?

”Nej, ingen skillnad alls faktiskt. Men som sagt, jag har bara jobbat här i elva år. Efter dödsfallet så upprättade de sorglådan, med levande ljus, litteratur m.m. Så det är väl enda skillnaden jag har märkt”.

5.2 Intervju av lärare 2B

Intervjun tog ungefär 10 min. Som de andra intervjuerna är texten bearbetad och förenklad för att göra det lätt att följa med.

Hur länge har du jobbat?

”Som fritidspedagog i 20 år och som lärare i 13 år. På flera olika ställen.”

Har du någon utbildning i krishantering?

”Ja, vi hade en studiedag för elva år sedan genom en skola jag jobbade på då. Det var en föreläsning av en barnläkare. Det var fantastiskt bra! Det handlade mycket kring barn i sorg och jag lärde mig massor.”

Vet du om det finns någon beredskapsplan för krishantering i skolan, just kring dödsfall?

”Ja, det ska finnas en nyskriven. Tyvärr verkar den inte kommit ut på hemsidan eller i skolan än. Det var bra att du kom för då kan jag ta upp det med rektorn.”

Har du varit med om något barn som dött i en klass eller på skolan?

”Nej, jag har inte varit med om något barn som gått bort i min egen klass, dock på skolan, men då drabbades inte min klass. Men vi har varit med om lärare.”

Känns det som om du vet vad du ska göra om något skulle hända nu? Om en förälder t.ex. skulle ringa ikväll och säga att ett barn i klassen gått bort, vet du vad du ska göra då inför morgondagen i klassen?

”Om det är en förälder som ringt skulle jag ringa rektorn på direkten. Vi har en väldigt bra rektor som skulle stötta. Sen beror det också på vad som hänt. T.ex. om det skulle varit en katastrof som hänt barnet så skulle jag nog kanske ringa runt till klasskamraternas föräldrar. Självklart i samråd med det döda barnets föräldrar. Jag tycker det är viktigt att undvika ryktesspridning. Vi har ju även en sorglåda som innehåller böcker, ljus, ram m.m. för just kriser som jag skulle använda mig av.”

Märker du någon skillnad från förr och idag när det gäller krishantering?

”Ja! När jag jobbade som fritidspedagog nämnde knappt någon någonting om krishantering. Då tänkte man mer att det nog inte var så bra att prata om det. Det var jobbigt om barn behövde vara ledsna... Så ja, vi är bra mycket mer beredda idag än för t.ex. 15 år sedan!”

5.3 Resultat av intervjuer 1 & 2B

Lärare 1b och 2b har arbetat olika länge inom läraryrket, lärare 1b har arbetat 11 år på en skola och lärare 2b har arbetat 33 år på olika skolor.

Lärare 1b har ingen utbildning kring krishantering, varken från sin lärarutbildning eller skolan men anser själv att det är viktigt och skulle verkligen behöva det. Lärare 2b har fått en utbildning för 11 år sedan fast av en annan skola i form av en föreläsning.

Lärare 1b och 2b vet att det finns en krishanteringsplan och kan få fram den om det behövs. Lärare 2b vet att det finns en nyskriven och att den tyvärr inte har kommit ut på deras hemsida än.

Båda lärarna har varit med om barn som gått bort på skolan. Dock var inga av deras klasser inblandade så de kan inte säga något om hur de gick tillväga.

Lärare 1b och 2b verkar vara medvetna om vad de skulle göra vid ett dödsfall. Lärare 1b är trygg med sin klass och utifrån det säker på krishanteringen. Lärare 2b har god kontakt med rektorn samt med föräldrar.

6. Jämförelse av skolorna A & B

På skola A:s hemsida hittade jag lätt deras krishanteringsplan. Jag kunde konstatera att mycket av den var hämtad direkt ur Atle Dyregrovs böcker och även från Skolverkets skrift. Krishanteringsplanen var lättförståelig och du kunde lätt se vem som skulle göra vad. Det måste underlätta krisarbetet betydligt om det är ett lättillgängligt dokument som både arbetstagare och föräldrar lätt kan få tag i och förstår. Har en kris uppstått verkar det ganska jobbigt om du måste börja leta efter krishanteringsplanen, eller börja med att leta efter den eller de personer som vet ”hur man gör” i en kris.

På skola B hittade jag ingen krishanteringsplan på hemsidan före mitt besök. När jag frågade efter den under besöket svarade den ena av lärarna att den nog skulle finnas på hemsidan. Efter att jag förklarat att jag inte kunde hitta den gick vi till rektorn som svarade att det skulle han kolla upp. Han antecknade det på en lista och förklarade att både hemsidan och krishanteringsplanen nyligen gjorts om för att vara lättåtkomlig och aktuell. I skrivande stund hittar jag fortfarande ingen krishanteringsplan på skola B:s hemsida.

På skola B fick jag däremot se en ”sorglåda”, en låda som gjorts i ordning för några år sedan. Den stod lättåtkomlig i skolans kopieringsrum. Lådan innehöll dukar, värmeljus och ljusstakar, böcker att läsa för eleverna, olika sagor som handlar om döden (både djur och människor) och diktböcker. I lådan fanns även en film, Sadako och de tusen papperstranorna, samt en tom liten ram, för att sätta ev. foto i. Vidare fanns en förteckning över fler böcker att läsa och flera adresser till ställen där man kan hitta hjälp vid sorgarbete. Även om vi inte hittade någon krishanteringsplan just nu på skola B så fanns det tydligen en viss beredskap.

När jag höll på och plockade i ”sorglådan” (de kallade den så på skolan) kom en lärare förbi och började tala med mig om de elever hon haft i sina klasser som dött. Denna person var lärare för gravt funktionshindrade barn som också går på skola B. Hon berättade att hon haft fem till sex elever som dött under åren som gått, eftersom gravt funktionshindrade ofta är ”lite skörare” (hennes uttryck) än andra barn så händer det oftare att de dör i unga år. Hon berättade bl.a. om hur olika de för bara tio år sedan gjorde

i skolan, beroende vilket barn som dött. En gång hade två barn dött med bara två månaders mellanrum. ”Hennes” elev dog först, ganska obemärkt för övriga elever på skolan. När sedan en ”vanlig” elev strax därpå gick bort togs lådan fram och det gjordes små samtalsgrupper och ritades teckningar osv. Hon hade då mött några elever som frågat henne varför de inte gjort så när hennes elev dog. Hon hade inget svar då, men sa till mig att se till att aldrig göra skillnad på barn. För många elever på skolan var ju den funktionshindrade eleven precis lika mycket saknad. Hon trodde dessutom att det skulle vara skillnad om det hade hänt idag. Bland annat för att de funktionshindrade eleverna är så mycket mer integrerade idag i klasserna och för att vi också blivit mer van att hantera sorg bland barn. Jag tog med den här händelsen för att jag tycker den är så viktig. Självklart ska varje barn räknas som lika mycket värd och behandlas på samma sätt oavsett ålder, kön eller funktionshinder om dem går bort.

En likhet i svaren i alla fyra intervjuerna är rektorns betydelse. De litar på att ett dödsfall i klassen är en krissituation som rektorn kan hjälpa dem med.

7. Diskussion av resultatet

Vad har jag då kommit fram till med detta arbete? Efter fyra intervjuer på två skolor kan jag inte påstå att det är så här det är. Men det kanske ger ett hum om hur det är och då blir jag skrämmd. Om vi tänker oss att det endast är dessa två skolor som existerar i vår värld, vilken förebild är de? Jag tycker synd om lärarna som måste möta barnen oförberedda och okunniga, utan några hjälpmedel att luta sig emot. Jag tycker synd om barnen som antagligen inte kommer förstå vad som hänt och hur det kommer påverka deras framtid om de inte får någon hjälp med att förstå vad som hänt. Ett barn behöver stöd så fort som möjligt när en kris har inträffat. Har skolan då ingen uppdaterad krishanteringsplan som man direkt kan vända sig till, vad händer då? Det är även skrämmande att se hur olika vi behandlar barn beroende på förmåga, är inte alla barn lika värda?

Mitt syfte var att se om grundskolans tidigare åldrar har en utarbetad krishanteringsplan och om lärarna vet något om det. Skolorna har krishanteringsplaner,

ouppdaterade och i vissa fall oåtkomliga. Lärarna tror sig veta, på ett ungefär, vad de ska göra, även om de inte har någon utbildning i det. Eller jo, de har ju fått en utbildning, för över 10 år sedan, i en föreläsning eller av en präst.

Skolväsendet måste vakna. Det är inte lärarnas fel att tiden i många fall tycks stå stilla i skolan. Tyvärr är allt så tungrott för att förändra något i skolans värld. Se bara på läroplanerna. Som någon sa; att förändra något i skolan är som att försöka vända ett hangarfartyg i en trång hamn. Men våra barn behöver skolor som passar in i tiden de lever i och gör deras framtid lättare. I mitt tycke behöver skolorna, all personal, utbildning inom krishantering minst vart fjärde år. Varje år behöver hela personalgruppen gå igenom krishanteringsplanerna. Sker det en förändring ska det ändras omgående. Vad händer om man försöker ringa ett telefonnummer som inte längre existerar? Alla ska känna till krishanteringsplanerna, inte bara de som är med i stödgruppen.

Ett av mina syften var att försöka tända ett ljus och väcka skolornas intresse. Jag har förhoppningsvis gjort detta. Det kändes så när jag besökte dem och alla var så positiva och visade att det var viktigt. Skulle denna undersökning vara mer omfattande skulle jag vänta ett par månader och sedan återbesöka skolorna och se om något hänt. Antagligen inte. Det är ju skolvärlden vi pratar om.

Jag ska inte vara allt för hård. Jag visste inte heller hur allvarligt och viktigt det var med krishantering innan jag gjorde undersökningen, och jag kan inte begära att alla lärare måste göra ett examensarbete kring det för att förstå det. Men jag tipsar alla lärare och läsare av mitt arbete att skaffa skolverkets skrift "*Beredd på det ofattbara*", det är en lättläst skrift som alla skulle ha nytta av, där man enkelt kan förstå vikten och gången i en krishantering.

Det är ingen tvekan om att det här arbetet på det personliga planet har gett mig ett nytt perspektiv och ett djupare förstående för krishantering. Framför allt kan jag idag säga att jag känner mig mer förberedd inför en kris och har mer kunskap om hur jag på bästa sätt kan möta människor i sorg.

8. Avslutning

Tack till alla som har stöttat mig under mitt arbete och till alla som jag har fått prata med. Hela undersökningen har varit en läkningsprocess kring bortgången av min vän. Jag har förstått varför jag känt som jag känt och ser nu en ljus framtid och vet att i ett samhälle är sorg och glädje en naturlig del i människors vardag.

Döden är inget alls. Den räknas inte.

Jag har bara slunkit in i rummet bredvid.

Inget har hänt. Allt är precis som det var.

Jag är jag och ni är ni, och det gamla livet som vi levde så kärleksfullt ihop är oberört, oförändrat.

Vad vi än var för varandra är vi ännu.

Kalla mig för det gamla bekanta namnet.

Tala om mig på samma sätt som ni alltid har gjort.

Låt inte ert tonfall förändras.

Anlägg ingen tvungen, allvarlig eller sorgsen min.

Skratta som vi alltid brukade skratta åt de små skämt vi gladdde oss åt tillsammans.

Lek, le, tänk på mig, be för mig.

Låt mitt namn vara på allas läppar, som det alltid har varit.

Låt det uttalas utan ansträngning, utan tillstymmelse till skugga över sig.

Livet betyder allt det någonsin betytt.

Det är likadant det alltid har varit.

Det finns en absolut och obrytbar kontinuitet.

Jag väntar nu blott på er en liten stund här någonstans i närheten, alldeles om hörnet.

Allt är väl.

(Ur boken September av Rosamunde Pilcher.)

9. Referenser

Tryckta källor

Dyregrov, Atle och Raundalen, Magne (1995); *Sorg och omsorg*. Studentlitteratur: Lund.

Pilcher, Rosamunde (1991); *September*. Forum: Stockholm.

Raundalen, Magne och Schultz, Jon-Håkon (2007); *Krispedagogik – hjälp till barn och unga i kris*. Studentlitteratur: Lund.

Skolverket (2000); *Beredd på det ofattbara*. Liber Distribution: Stockholm.

Elektroniska källor

www.sorg.se (2010-01-09)

www.skolverket.se (2010-01-09)